

לח להינשא על פיו. ומאי מַעְמָא - ומדוע כאן דנים לפי חזרתם
האחרונה להתירה, אף שהיא רק על פי עד אחד ואין זה טעם
מבורר, לאו - האם אין זה מִשּׁוּם דַּעְיוֹת הוּא, שאנו אומרים שמה
שסמכו בהוראתם הראשונה על העד האחד, לא על שיקול דעתם
סמכו, אלא על דברי העד, והעד הטעה אותם, ואף שעד זה
הוכחש משני עדים, מכל מקום כשבא אחר כך עד אחר ומעיד
שעתה מת הבעל, רשאים בית דין לקבל את עדותו ולהתירה. אך
אילו מה שהתירו אותה בראשונה על פי עד אחד היה מכח סברא
ושיקול דעת של הדיינים שבדאי תברר האשה היטב את הדבר,
אך בשעה שבאו שני העדים התברר שלא היתה זו סברא נכונה,
שהרי הם סמכו על כך שהאשה תברר, ונמצא שנישאת ולא
ביררה, שהרי בעלה חי, ואם כן אין אנו יכולים לסמוך עליהם
כאשר הם מתירים אותה שוב על סמך דברי עד אחד שאין היתר
זה ברור.
הגמרא מביאה תנא הסובר כדעת זעירי: וְאִם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר קָבַר
כדברי זעירי, דהיתר אשה בבית דין על פי עד אחד שמת בעלה
מַעְיוֹת הוּא, ולא הוראה, דְּתַנָּא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר, אשה שנישאת
על פי בית דין בעד אחד, ואחר כך התברר שבעלה חי, אין אומרים
שכיון שנישאת על פי הוראת בית דין תיפטר מקרבן, אלא יִקְוָה
הָיִין אֵת הָהָר - פוסקים את הדין אחר עומק הדברים שהוא טעות
ולא הוראה, וְתֵבִיא חֲמָת שְׂמִינָה, ומבאת הגמרא את הראיה: אִי
אֲמַרְתָּ בְּשִׁלְמָא - דבר זה מובן אם תאמר דהוראתם מַעְיוֹת הוּא,
שטעו לסמוך על העד, מִשּׁוּם הָיִי מִתְּנָא - לכן מביאה האשה
קָרְבָן, שהרי במקום שהיתה לבית דין טעות במציאות חייב היחיד
להביא קרבן, אֲלָא אִי אֲמַרְתָּ דהוראתם הוֹרָאָה הִיא, שהיו סבורים
בדעתם שיש להתיר את האשה, אֲמַאי מִתְּנָא קָרְבָן - מדוע היא
מביאה קרבן, והרי העושה על פי הוראה מוטעית של בית דין
פטור מקרבן.
הגמרא מנסה לדחות את הראיה, ולבאר את טעמו של רבי
אליעזר באופן אחר. שואלת הגמרא: וְדִלְמָא - שמא קָסְבִּיר רַבִּי
אֱלִיעֶזֶר שִׁחִיד שְׁעָשָׂה בְּהוֹרָאָה בֵּית דִּין, גם בהוראה גמורה, חַיִּיב
קרבן, ובאמת כאן זו הוראה ולא טעות. משיבה הגמרא: אִי אֲפֻשֵׁר
לפרש כן, דָּאֵם בִּין, מה הוא ביאור לשונו יִקְוָה הָיִין אֵת הָהָר,
שמשמע שאחר שנעניין היטב בדין וגאמר שזו טעות, אז נאמר
שהיא חייבת קרבן, ואילו אם היינו סבורים שזו הוראה, היתה
פטורה מקרבן, ועל כרחך הטעם הוא כיון שיחיד העושה על פי
הוראת בית דין פטור מקרבן, ומוכח מדבריו שהוא סובר שכאן זו
טעות, וכדברי זעירי, שאילו סבר שזו הוראה אלא שיחיד שעשה
בהוראת בית דין פטור לא היה צריך לעניין בדין היטב אלא פשוט
שפטור.
שנינו במשנה: הוֹרָאָה בֵּית דִּין לְהַנְשֵׂא בִּוְהַלְכָּה וקלקלה, חייבת
בקרָבָן, שלא התירוה אלא לינשא. מבררת הגמרא: מַאי - באיזה
דבר קִלְקְלָה האשה המזוכרת במשנתנו. מביאה הגמרא מחלוקת
בדבר: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר, שוֹנֵתָה, ואפילו אם זינתה עם בני אדם
שמותרין לשאת אותה, לפי שבית דין התירו לה רק להינשא ולא
לזנות, ולכן היא חייבת בקרבן. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, שנישאת באיסור,
כגון אֶלְמָנָה לְבָנָה גְדוּלָה, או גְרוּשָׁה וְחִלּוּצָה לְבָנָה גְדוּלָה, שלא התירו
לה אלא להינשא בהיתר, ולכן חייבת בקרבן.
מפרשת הגמרא: מַאי דְּאָמַר שְׂמַדּוּר באשה שוֹנֵתָה, כָּל שֶׁכֶּן
שְׂאֵלְמָנָה הנישאת לְבָנָה גְדוּלָה או גְרוּשָׁה וְחִלּוּצָה לְבָנָה גְדוּלָה, חייבת
שחיבת קרבן, שהרי שם בהם איסור לא עשה, וזוהי נפסל, ועל
דעת כן לא התירוה בית דין להינשא, וכיון שלא נישאה בהוראתם
חייבת קרבן, אבל מַאי דְּאָמַר שהמשנה עוסקת בְּאֶלְמָנָה לְבָנָה גְדוּלָה,
סובר הוא שדווקא בזה חייבת קרבן, אֲבָל זִינְתָהּ, לא - אינה חייבת
קרבן. ומַאי מַעְמָא, כיון [דְּאֲמַרְתָּ] אותה אשה לבית דין, אֲתוּן הוּא
דְּשִׁיתוּן פְּנוּיָה - אתם עשיתם אותי כפנויה ומותרת לכל, בכך
שהתרתם אותי להינשא למי שארצה, ולכן אף על זנות עם
כשרים, אינה חייבת קרבן. אבל כיון שלא התירוה להינשא
לפטולים לה, כגון אלמנה לְבָנָה גְדוּלָה, לכן עליה להביא קרבן.

כָּל קָלָא דְּבִתְרִי נְשׁוּאִין - כל קול הפוסל את האשה שיצא אחרי
הנישואין, לא חַיִּישִׁינן - אין חוששים לה, ואין האשה נאסרת
מחמתה, ואם כן מדוע הוצרך רב אשי לחזור ולומר כאן דין זה.
מתרצת הגמרא: מַהוּ דְּתַנָּא - היינו סבורים לומר שכאן יש
לחשוש לאותו קול, דהוּאִיל וְאֲתַנָּא לְבִי דִּינָא - כיון שבאה האשה
לבית דין קודם שנישאת, וְשָׂרִינן - והתירו לה להינשא על פי עדות
של עד אחד, אם כן כשיוצא עתה קול שבעלה חי, כָּקָלָא דְּקָמִי
נְשׁוּאִין דְּמִי - הרי זה כקול שיצא קודם שנישאת, שהרי כבר קודם
הנישואין היה קול שפך אש הוא חי, וְתִתְּיָבֵר - תיאסר האשה בקול זה,
קָא מַשְׁמַע לָהּ אִם אִשִּׁי שֶׁאֵין הָדָר כֵּן, אלא כיון שבפועל יצא הקול
רק אחר הנישואין, אין חוששים לו.
בית דין הגדול שבירושלים שטעו והורו לצבור היתר בדבר
איסור שחיביים על שגגתו חטאת, ונהגו הציבור על פיו, חייב בית
הדין להביא פר העלם דבר של ציבור לחטאת, ואין כל יחיד שנהג
על פיהם מביא קרבן חטאת. הגמרא מביאה מחלוקת באלו
הוראות נאמר כלל זה.
שנינו במשנה: נִשְׁתַּעַל פִּי בֵּית דִּין - שבית דין התירוה להינשא
על פי עדותו של עד אחד, תַּצֵּא וכו' ופטורה מן הקרבן. אָמַר זְעִירִי,
לִיתָא לְמַתְנִיתִין מִתְּנָא בִּי מִדְּרָשָׁא - הדין של משנתנו שאשה זו
פטורה מקרבן, נדחה מחמת הברייתא ששנו בבית המדרש, דְּתַנִּי
בִּי מִדְּרָשָׁא, הוֹרִי בֵּית דִּין שֶׁשִּׁקְעָה חֲמָה וכבר יצאה שבת ומותר
לעשות מלאכה, וְלִבְסוּף רָאוּ שוֹרְחָה - טרם שקעה, אֵין זו נחשבת
הוֹרָאָה, שהרי אין זה נידון התלוי בסברא, אֲלָא 'מַעְיוֹת', שטעו
במציאות הדברים, שהיו סבורים ששקעה חמה והוברר שלא
שקעה, ולכן אין בית דין מביאים פר העלם דבר של ציבור, אלא
כל יחיד מביא חטאת על עצמו, כדין מחלל שבת בשוגג. ואם כן,
אף באופן האמור במשנתנו, שנישאת על פי היתר של בית דין,
שסמכו על עד אחד שמת בעלה, ועתה הוברר שטעו במציאות
ובעלה חי, שהרי בא לפנינו, אין זו הוראה בטעות אלא טעות
במציאות, ויש לחייבה בקרבן, ושלא כאמור במשנתנו שהיא
פטורה מקרבן.
ואילו רַב נְחֻמִּין נחלק על זעירי ואָמַר, אשה שנישאת על פי בית דין,
והתברר שבעלה חי, אין זו 'טעות' של בית דין אלא הוֹרָאָה הִיא,
ודינה כמי שנהג על פי הוראה מוטעית של בית דין, שפטור
מקרבן, וכמבואר במשנתנו.
ומוכיח רב נחמן את דבריו: אָמַר רַב נְחֻמִּין, תַּדַּע - אביא לך ראיה
דְּהוֹרָאָה הִיא - שהתרת אשת איש על פי עד אחד המעיד שמת
בעלה זו טעות בהוראה ובשיקול הדעת, ולא טעות במציאות,
דְּהָרִי כָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּה עַד אֲחֵד לֹא מִתְּנָא - אינו נאמן בדבר
שבערוה, וְהָכָא מִתְּנָא - ואילו כאן האמינוהו חכמים, מַאי מַעְמָא,
לֹא מִשּׁוּם דְּהוֹרָאָה הִיא - האם אין זה משום שסברו חכמים
בדעתם שיש לסמוך על כך שהאשה לא תינשא עד שתברר היטב
שאכן מת בעלה, וכיון שאשה זו נישאת ללא בירור ונמצא
שבעלה חי, התברר שטעו החכמים בשיקול דעתם, וזו טעות
בהוראה ולא טעות במציאות.
הגמרא מביאה ראיה לדברי זעירי: אָמַר רַבָּא, תַּדַּע דהתרת אשת
איש על פי עד אחד מַעְיוֹת הוּא, ולא הוראה, דְּאִילוּ הוֹרִי בֵּית דִּין
בְּסוּג מַסּוּיִם שֶׁל חֵלֶב וּבְסוּג מַסּוּיִם שֶׁל דָּם לְהִתְיָדָא - שהם מותרים
באכילה, ולא אמרו בזה טעם ברור, וְתָרִי חוּז - ושוב ראו בית דין
מַעְמָא - סברא ברורה לחזור בהם ולפטוק באותם חלב ודם
לְאִסְרוֹתָא, אִזִּי בִּי הָרִי - כשיחזרו בהם אחר כך שוב וְאָמַרְי בֵּית דִּין
שוב סברא שאינה ברורה לגמרי לְהִתְיָדָא, כמו שפסקו בתחילה,
לֹא מִשְׁתַּחֲוִינן לָהּ - אין מקבלים חזרתם זו להתיר. וְאִילוּ בעדות
אשה שמת בעלה, הִיכָא דְּאֲתָא - במקום שבא עַד אֲחֵד והעיד שמת
בעלה, שאין זו עדות גמורה, שָׂרִינָא - מתירים אותה להינשא,
ונישאה על פיו, ואחר כך אֲתוּ תִרִי - באו שני עדים שבעלה חי,
שזה דבר ברור, אֲסִרְנָא - אוסרים את האשה, וְכִי הָרִי אֲתָא עַד
אֲחֵרִינָא - ואם שוב יבוא עד אחד אחר שמעיד שמת בעלה עכשיו,
אחרי עדותם של השנים האחרונים שהוא חי, שָׂרִינן לָהּ - מתירים

מסייעת הגמרא לדברי רבי יוחנן: תנאי בברייתא פְּוֹתִיָּה דְּרַבִּי יוֹחָנָן, ש'קללה' היינו דווקא בנישואי אלמנה לכהן גדול וגרושה וחלוצה לכהן הדיוט. שכן שנינו בברייתא, הוֹרֵהָ בֵּית דִּין לְהַנְשֵׂא עַל פִּי עַד אַחֵר, וְהִלְכָה וְקִלְקְלָה, בְּגוֹן אֶלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וְחִלּוּצָה לְכֹהֵן דִּיּוּט, וְהִתְבַּר שִׁבְעָלָה הִיא, חֵיבָתָה בְּקֶרֶן חֲטָאתָ עַל כָּל בֵּיָאָה וּבֵיָאָה, עַל אֵף שֶׁלֹּא נִדְּעָה לָהּ הָאִיסוּר בֵּין בֵּיָאָה לְבֵיָאָה, דְּרַבִּי רֵבִי אֱלֶעָזָר. וְחֻבְּמִים אֹמְרִים, אֵינָה חֵיבָתָה אֲלָא קֶרֶן חֲטָאת אַחֵר עַל הַכֹּל, כִּיּוֹן שֶׁכָּל הַבֵּיָאוֹת הִיוּ בְּהַעֲלָם אַחֵר, שֶׁלֹּא נִדְּעָה לָהּ הָאִיסוּר בֵּין בֵּיָאָה לְבֵיָאָה. וּמוֹדִים חֻבְּמִים לְרַבִּי אֱלֶעָזָר שֶׁאֵם נִשְׁאָת לְהַמְשֵׁחַ בְּנֵי אָדָם, וְאֵחָר כִּךְ נִדְּעָה שִׁבְעָלָה הִיא, שְׁחֵיבָתָה בְּקֶרֶן עַל כָּל אַחֵר וְאַחֵר מִהַחֲמִשָּׁה, הוֹאִיל וְהַעֲבִירָה נַעֲשֵׂתָה בְּנוֹפֵין מִוְּחֻלְקִין. וְעַל כָּל פָּנִים מְבֹאָר בְּבֵרִיתָא שְׁדוּקָא אֶלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל אֵין גְּרוּשָׁה לְכֹהֵן הַדִּיּוֹט נִחְשָׁבַת כְּמִי ש'קללה', וְחֵיבָתָה קֶרֶן, אֲבָל בְּזוֹנוֹת לֹאִישׁ שְׁמוֹתֶר לֹא אֵינָה חֵיבָתָה בְּקֶרֶן.

משנה

משנתנו עוסקת בדין אשה שידוע שבעלה מת, אך לא ידוע אם התחייבה ביבום: הַאִשָּׁה שְׁחֵלָה בְּעֵלָה וְכָנָה לְמִדְּיַת הָיִם, וְכָאֵין וְאֶמְרוּ לָהּ מֵת בְּעֵלָהּ וְאַחֵר בָּךְ מֵת בְּנֶךְ, וְכִיּוֹן שֶׁלְּדַבְּרֵיהֶם בִּזְמַן מִיתָה בַּעֲלָה הֵנִיחַ אַחֲרָיו בֶּן, הָרִי הִיא פְטוּרָה מִיבּוּם, וְאֵף שֶׁאֵחָר כִּךְ מֵת בְּנָה אֵינָה חוֹרֶרֶת וְנוֹקֶזֶת לִיבּוּם, מְבֹאָר לַעֲלִי (16), וְנִשְׁאָת לֵאחֹר עַל פִּיהֶם, וְאַחֵר בָּךְ אֶמְרוּ לָהּ, חֵלּוֹף הָיִי הַדְּבָרִים – סִדֵּר הַדְּבָרִים הִיא מוּחֻלָּה, וּבִאֲמַת תַּחֲיִלָּה מֵת בְּנָה וְאַחֵר כִּךְ מֵת בַּעֲלָה, וְנִמְצָא שֶׁהַתְּחִיבָה בִּיבּוּם, וְנִשְׁאָוִיָּה לֵאחֹר הִיוּ בִּאִיסוּר, תִּצָּא מִבַּעֲלָה הַשְּׁנִי, שֶׁהִיא הִיא זֹקָקָה לִיבּוּם אוֹ לְחִלּוּצָה, וְהוֹלֵךְ הַנּוֹלָד לָהּ מִמֶּנּוּ, רֵאשׁוֹן וְאַחֲרָיו – בֵּין לִפְנֵי שְׁנוּדָע לָהּ שֶׁהַתְּחִיבָה בִּיבּוּם, וְכִיּוֹן לֵאחֹר שְׁנוּדָע לָהּ, הָרִי הוּא מְמוֹר.

אופן נוסף: אֶמְרוּ לָהּ לֵאשֶׁה מֵת בְּנֶךְ תַּחֲיִלָּה וְאַחֵר בָּךְ מֵת בְּעֵלָהּ, וְאֵם כִּן שְׁמַת בַּעֲלָה בְּלֹא זֶרַע הָרִי הִיא זֹקָקָה לִיבּוּם, וְנִתְיַבֶּמָּה לֵאחֲרֵי בַּעֲלָה, וְאַחֵר בָּךְ אֶמְרוּ לָהּ, חֵלּוֹף הָיִי הַדְּבָרִים, וּבִאֲמַת תַּחֲיִלָּה מֵת בַּעֲלָךְ וְאַחֲרֵי כֵן מֵת בְּנֶךְ, וְנִמְצָא שֶׁלֹּא הִיָּתָה זֹקָקָה לִיבּוּם, וְהִיָּתָה אִסוּרָה עַל אַחֲרֵי בַּעֲלָה, תִּצָּא מִן הָאֵת, וְהוֹלֵךְ הַנּוֹלָד לָהּ מִמֶּנּוּ, רֵאשׁוֹן וְאַחֲרָיו – בֵּין לִפְנֵי שְׁנוּדָע לָהּ שֶׁהִיָּתָה פְטוּרָה מִיבּוּם וְאִסוּרָה עַל אַחֲרֵי בַּעֲלָה, וְכִיּוֹן לֵאחֹר שְׁנוּדָע לָהּ, הָרִי הוּא מְמוֹר. עֵתָה עוֹבֶרֶת מִמִּשְׁנֵה לְדוֹן בִּאשָׁה שֶׁנִּשְׁאָת בְּשַׁעֲת שֶׁהִיא בַּעֲלָה הִיא, אֵךְ עַד שְׁנוּדָע לָהּ הַדְּבָר, מֵת בַּעֲלָה: אֶמְרוּ לָהּ לֵאשֶׁת אִישׁ מֵת בְּעֵלָהּ, וְנִיִּשְׁתָּ לֵאחֹר, וְאַחֵר בָּךְ אֶמְרוּ לָהּ, בִּאוּתוֹ זְמַן שֶׁנִּשְׁאָת לֵאחֹר קָיָם הָיָה בַּעֲלָךְ, וְאִמְנָם אַחֵר כִּךְ מֵת, תִּצָּא מִזֶּה שֶׁנִּשְׁאָה לוֹ, שֶׁקִּנְסוּ אוֹתָהּ עַל שֶׁלֹּא חָקְרָה כִּרְאוּי בְּשַׁעֲת שֶׁנִּשְׁאָה לוֹ שֶׁאֵבָן מֵת בַּעֲלָה, וְהוֹלֵךְ שְׁנוּלָד לָהּ מֵאוּתוֹ שֶׁנִּשְׁאָת לוֹ, הֵרֵאשׁוֹן – שֶׁעִיבְרָתוֹ קוֹדֵם שְׁמַת בַּעֲלָה, מְמוֹר, שֶׁהִיא אִשֶּׁת הִיָּתָה בִּאוּתָה שַׁעֲת, וְהָאֶחָרָיו – שֶׁעִיבְרָתוֹ לֵאחֹר שְׁמַת בַּעֲלָה הֵרֵאשׁוֹן, אֵף שֶׁאִמְרוּ חֻבְּמִים שֶׁתִּצָּא, מִכָּל מְקוֹם אֵינִי מְמוֹר, שֶׁהִיא בִּאוּתָה שַׁעֲת כְּבֵר לָהּ הִיָּתָה אִשֶּׁת אִישׁ.

הַמִּשְׁנָה מְבַרֶּרֶת אֵת דִּינָה שֶׁל אִשֶּׁת אִישׁ שֶׁרָק הִתְקַדְּשָׁה לֵאחֹר: אֶמְרוּ לָהּ מֵת בְּעֵלָהּ, וְנִתְקַדְּשָׁה לֵאחֹר, וְעִדְדִין לֹא נִשְׁאָה לוֹ, וְאַחֵר בָּךְ בֵּא בְּעֵלָהּ, מוֹתֵרֶת לְחֻזּוֹר לוֹ – לְבַעֲלָהּ, וְאֵינָה נִאֲסֶרֶת עֲלֶיהָ, שֶׁהִיא לֹא עֲשֵׂתָה שׁוּם עֲבִירָה, וְאֵף אֵינָה צָרִיכָה גַּם מִהַשְׁנִי, שֶׁהִיא אִשֶּׁת אִישׁ הִיא וְלֹא חָלוּ קִדּוּשֶׁיהָ כָּלָל. מוֹסִיפָה הַמִּשְׁנָה: אֵף עַל פִּי שְׁנֵתָ לָהּ הָאֶחָרָיו גַּם, לֹא פָסְלָהּ מִן הַכְּהוֹנִה – שֶׁאֵם הִיא אִשֶּׁת כֹּהֵן

לֹא נִאֲסֶרֶה לְבַעֲלָהּ, וְכֵן אֵם יָמוֹת בַּעֲלָה רִשְׁאִית לְהִנְשֵׂא לְכֹהֵן, שֶׁהִיא אֵינָה זֹקָקָה לְגֹט. וּמִבְּאֲרַת הַמִּשְׁנָה מֵהִיכֵן לְמִדּוֹ זֹאת: אֵת זֶה דְּרַשׁ רֵבִי אֱלֶעָזָר בֶּן מִתְנִי, נִאֲמַר בִּאִיסוּר גְּרוּשָׁה לְכֹהֵן (ויקרא כ ו) וְאִשָּׁה גְרוּשָׁה מֵאִשָּׁה – מִבַּעֲלָהּ) לֹא יִקְרָה, וּמִהַנֶּאֱמַר מֵאִשָּׁה נִלְמַד שְׁדוּקָא אֵם נִתְגַּרְשָׁה מִבַּעֲלָהּ, אִסוּרָה לְכֹהֵן, וְלֹא כִשְׁתִּגְרָשָׁה מֵאִישׁ שְׁאֵינִי אִשָּׁה, וְשֵׁנִי זֶה אֵינִי בַּעֲלָה כָּלָל.

גמרא

שנינו ברישא של המשנה לגבי אשה שלא ידעה שהיא זקוקה ליבום, ונישאת לאדם זר, שהולד הראשון והאחרון ממזר. מבררת הגמרא: מֵאֵי – מִי הוּא הַמְּכֻוֹנָה 'רֵאשׁוֹן', וּמֵאֵי 'אַחֲרָיו', אֵילִיָּמָא – אֵם נִאֲמַר שֶׁרֵאשׁוֹן הֵינִי וְלֹד שֶׁעִיבְרָתוֹ לִפְנֵי שְׁמוּעָה שֶׁשְׁמַעָה הִיא זֹקָקָה לִיבּוּם, וְאַחֲרָיו הֵינִי שֶׁעִיבְרָתוֹ לְאַחֵר שְׁמוּעָה שֶׁשְׁמַעָה הִיא זֹקָקָה לִיבּוּם, וְלֹא יֵצֵאָה מִבַּעֲלָה הַשְּׁנִי אֲלָא נִתְעַבְּרָה מִמֶּנּוּ, אֵם כֵּן קִשָּׁה, לִיָּתֵנִי – הִיא לִתְנָא לְשִׁנּוֹת הוֹלֵךְ מְמוֹר בְּסִתָּם, שֶׁהִיא לְעוֹלָם הִיא אִסוּרָה עֲלֵיהָ, וְכָל הוֹלְדוֹת שֶׁלָּהֶם שׁוֹיִם בִּאִיסוּר זֶה שֶׁל יִבְמָה לְשׁוֹק.

מבארת הגמרא: באמת 'רֵאשׁוֹן' הֵינִי לִפְנֵי שֶׁשְׁמַעָה הִיא זֹקָקָה לִיבּוּם, וְ'אַחֲרָיו' הֵינִי אַחֲרֵי שֶׁשְׁמַעָה זֹאת, וְאֵף שֶׁיִּכְבֹּל הַמִּשְׁנָה לְיוֹמֵר סִתָּם 'הוֹלֵךְ מְמוֹר' נִקְטָה הַמִּשְׁנָה לְשׁוֹן זֶה, מִשּׁוֹם דְּקָבְצִי לְמִתְנֵי סִיפָא – כִּיּוֹן שֶׁרִצָּתָה לְשִׁנּוֹת בְּסִיפָא זֶה הִיא, אֶמְרוּ לָהּ מֵת בְּעֵלָהּ, וְנִשְׁאָת לֵאחֹר, וְאַחֵר בָּךְ אֶמְרוּ לָהּ שְׁבוּמָן שֶׁנִּשְׁאָת קָיָם הָיָה בַּעֲלָה, וְכֵן אַחֲרֵי כֵךְ, שְׁבֹדָה יֵשׁ חִילּוֹק, שֶׁהוֹלֵךְ הֵרֵאשׁוֹן, שֶׁעִיבְרָתוֹ לִפְנֵי שְׁמַת בַּעֲלָה, הָרִי הוּא מְמוֹר. וְאֵילוּ הוֹלֵךְ הָאֶחָרָיו, שֶׁעִיבְרָתוֹ אַחֲרֵי שְׁמַת בַּעֲלָה, אֵינִי מְמוֹר, וְכִיּוֹן שְׁבֹדָה יֵשׁ חִילּוֹק בֵּין רֵאשׁוֹן לְאַחֲרָיו, תִּנָּא נָמִי רִישָׁא – שְׁנֵה הִתְנָא גַּם בְּרִישָׁא לְשׁוֹן זֶה, וְכֵתֵב רֵאשׁוֹן וְאַחֲרָיו מְמוֹר, אֵף שֶׁאֵבָן אֵין חִילּוֹק בֵּינֵיהֶם.

שנינו במשנה, שאשה הזקוקה ליבום ונישאה לאדם זר, הולד ממנו ממזר. הגמרא מבארת ברייתא המבארת מִי הוּא הַסּוֹבֵר כֵּן: תִּנּוּ רַבָּנָן, מִשְׁנָה זֶה, הָאֹמֶרֶת שֶׁהוֹלֵךְ שֶׁל הַיִּבְמָה מֵאִדָם זֶה הוּא מְמוֹר, דְּרַבִּי רֵבִי עֲקִיבָא הִיא, שְׁחֵיָה אֹמֵר שֶׁאֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בְּחִיבָי לֵאמֹר, וְכֵמוֹ כֵּן גַּם לְדוֹתֵיהֶן מְמוֹרִים, וְנִמְלִיל אֵף יִבְמָה זֶה שֶׁאִיסוּרָה לְשׁוֹק הוּא רַק בְּלֹא תַעֲשֶׂה, הוֹלֵךְ מִמֶּנָּה מְמוֹר. אֲבָל חֻבְּמִים אֹמְרִים, אֵין מְמוֹר מִיָּבְמָה.

הגמרא סברה עתה שדעת חכמים שבברייתא היא שאין ממזר אלא מחייבי כריתות ומיתות בית דין, וכיון שכן מקשה הגמרא: וְלִיָּמָא – שִׁיאֵמַר הִתְנָא שֶׁלְּדַעַת חֻבְּמִים אֵין מְמוֹר מְחִיבֵי לֵאמֹר, וּמִדּוּעַ אֵמַר שֶׁלְּדַבְּרֵיהֶם 'אֵין מְמוֹר מִיָּבְמָה'. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: הֵאֵי תִנָּא – תִנָּא זֶה שֶׁאֵמַר אֵת דַּעַת חֻבְּמִים, הֵךְ תִּנָּא דְּרַבִּי עֲקִיבָא הוּא – סוֹבֵר כְּשִׁיטַת רַבִּי עֲקִיבָא, דְּרַבִּי – סוֹבֵר תִנָּא זֶה שֶׁדְּבָרֵי רַבִּי עֲקִיבָא שֹׁמֵר שִׁישׁ מְמוֹר מְחִיבֵי לֵאמֹר, אֵינֶם בְּכָל הַחִיבִי לֵאמֹר, אֲלֹא מְחִיבֵי לֵאמֹר דְּשָׁאָר – שִׁמְחַמַת קִרְבַת מִשְׁפָּחָה, כְּגוֹן אִשָּׁה שֶׁנִּאֲסָרָה עַל יְדֵי אֲבִיהָ, שֶׁאִסוּרָה עַל בְּנוֹ בְּלֹא, הָיִי הוֹלֵךְ מְמוֹר, אוֹלָם וְלֹד הַנּוֹלָד מְחִיבֵי לֵאמֹר גְּרִידִי – בְּלִבָּד, שֶׁאֵין אִיסוּרָם מִחֲמַת קִרְבַת מִשְׁפָּחָה, לֹא הָיִי מְמוֹר, וְלִכֵּן יִבְמָה שֶׁנִּשְׁאָת לְשׁוֹק שֶׁאֵין אִיסוּרָה מִחֲמַת קִרְבַת מִשְׁפָּחָה שִׁישׁ לָהּ עִם אוֹתוֹ שֶׁנִּשְׁאָת לוֹ, אֵין וְלִדָה מְמוֹר.

לאחר שהתבאר שדין ולד של יבמה לשוק תלוי במחלוקת תנאים, מבררת עתה הגמרא האם קדושין תופסים ביבמה לשוק: אֶמְרוּ רַב יְהוּדָה,

אינה צריכה ממנו גט כדי להחזירה ליבם, שהרי אפילו אשת איש
שהתקדשה לזר על פי עד אחד שמת בעלה אינה צריכה ממנו גט,
אך נשואין יש בה, שאם נישאה לזר צריכה היא גט ממנו, ואף
שלפי האמת אינה נשואה לו, שהרי אין קידושין תופסים בה, יש
לגזור משום דמיחלפא – עשויים בני אדם לטעות ולהחליף את
דינה בדין אשה שקלף בעלה למדינת הים, ונישאה על פי עד
שהעיד שמת הבעל, שתיקנו חכמים שצריכה גט גם מן השני כדי
שלא יטעו לומר שהראשון גירשה והשני נשאה בדין והרי היא
יוצאת ממנו בלא גט, ומחמת כן תיקנו שאף יבמה צריכה גט מזה
שנישאה לו, אף שלא חלו קידושיה.
הגמרא מבארת את ההלכה בענין יבמה לשוק, האם תופסים בה
קידושין: אמר רבי ינאי, כהונה – בחבורת בני הישיבה נמנו ונמרו
– עמדו למנין, ורבו האומרים כרב ובטלו המועטים וחזרו בהם
להורות כדבריו, שאין קידושין תופסים ביבמה, משום שהכתוב לא
תהיה אשת המת החוצה מתפרש, שלא תחול בה הויית קידושין.
אמר ליה רבי יוחנן לרבי ינאי, רבי, לא משנתנו היא זו – האם דין
זה אינו מוכרע מן המשנה, ואם כן אין צורך לדון בו, דתנן
בקידושין (סו. א.) גוי האומר לאשה ישראלית הרי את מקודשת לי
לאחר שאתני, או ישראל שאמר לגויה הרי את מקודשת לי לאחר
שתניני, ועבד כנעני ושאין קידושיו חלים עתה, המקדש
ישראלית לאחר שאתתה, וישראל המקדש שפחה לאחר
שתתתה, וכן האומר לאשת איש התקדשי לי לאחר שתימתי
בעלי, וישראל שאמר לאחות אשתו והאסורה עליו בכרת
התקדשי לי לאחר שתמתי אחותי ותהיי מותרת לי, או אדם זר
שאמר לאשה הזקוקה ליבום התקדשי לי לאחר שיתלוי לי יבמיה,
בכל האופנים הללו הדין הוא שאינה מקודשת, כיון שבשעה
שקידש לא היו הקידושין ראויים לחלו, והרי זה כקונה דבר שלא
בא לעולם. וכיון שמנתה המשנה בכלל אלו את היבמה, מוכח
שאין קידושין תופסים ביבמה לשוק, שאם לא כן היו קידושיה
חלים, ככל מקדש אשה ומתנה שיחולו הקידושין לאחר זמן.
אמר ליה רבי ינאי דרך משל, אי לאו דלמי לך חספא – לולא
שהגבתי לך את החרס שכיסה את המונח תחתיו, מי משפחה –
וכי היית מוצא את הפקדונות – מרגלית שהיתה מונחת תחתיה –
תחתיו, והיינו שאם לא שאתתה לך דין זה, שאין קידושין תופסים
ביבמה, לא היית לומד זאת מהמשנה, אלא היה אפשר לפרש
המשנה באופן אחר, שאף שבידו לקדשה עתה, מכל מקום כיון
שאמר שיחולו הקידושין לאחר החליצה, שזהו דבר שלא בא
לעולם, אין הקידושין חלים.
הגמרא מביאה את דחיית ריש לקיש לפירושו של רבי יוחנן
במשנה, וממילא נדחית הוכחתו לשיטת רבי: אמר ליה ריש לקיש
לרבי יוחנן, אי לאו דקלפסך נכרא רבה – לולא ששיבחר רבי ינאי
שזוא אדם גדול, בפירושך במשנה, הוה אמינא לך אפא – הייתי
מפרש לך שמתניתין שמבואר בה שאין קידושין תופסים ביבמה,
אין הטעם משום דינו של רבי, שאין קידושין תופסים ביבמה, אלא
כשיטת רבי עקיבא היא, דאמר שאין קידושין תופסים בכל חייבי
לאוין, וכיון שיבמה אסורה להנשא לשוק באיסור לאו, אין
קידושין תופסים בה, ואילו מחלוקתם של רבי ושמואל לגבי יבמה
לשוק היא בדעת חכמים, שקידושין תופסים בשאר חייבי לאוין.
תמחה הגמרא על דברי ריש לקיש: ואי המשנה כרבי עקיבא היא,
אם כן קשה, שהרי פי – כאשר אמר לה ליבמה התקדשי לי לאחר
שיתלוי לי יבמיה, ליתפסי בה קידושי – יחולו הקידושין לאחר
החליצה, אף שאין בידו לקדשה עתה, דהא שמעינן ליה – שהרי
שמענו לרבי עקיבא דאמר שאדם מקנה דבר שלא בא לעולם, דתנן
במשנה (נדרים פה.).

אמר רב, מנין שאין קידושין תופסים ביבמה, שנאמר בפרשת יבום
(דברים כה ה) 'לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר', ויש ללמוד
מהלשון 'לא תהיה', שלא תהא בה הויה לזר – לא תחול בה הויית
קידושין לאדם אחר, מלבד יבמה. ושמואל אמר, בענייננו – כיון
שעניים אנו בדעת מלהכריע את משמעות הכתוב, ויתכן שאין זו
כוונת הפסוק, לכן מספק צריכה היא גט מן המקדש.
מבארת הגמרא: מספקא ליה – היה ספק לשמואל, הא – לשון זה
של 'לא תהיה אשת המת', מזה משמעותו, אי ללאו הוא דאמא –
האם בא הפסוק לומר שיש איסור לא תעשה בנישואי יבמה לזר,
והרי היא בכל חייבי לאוין שקידושין תופסים בהן, אי – או ללמד
דלא תפסי בה קידושין הוא דאמא – בא הפסוק, וכדברי רב, שבא
הפסוק לומר שאין קידושין תופסים ביבמה לשוק.
אמר ליה רב כרי בר רחל לרב אשי, הכי – כך אמר אמימר, הלכה
בנותיה דשמואל, שיבמה שנתקדשה לזר צריכה גט מספק.
אמר רב אשי, השתא – עתה, דאמר אמימר הלכתא בנותיה
דשמואל, נמצא שיבמה שנישאה בטעות לאדם זר, על פי עדות
שמת בעלה קודם לבנה, ואחר כך נודע לה שמת בנה קודם
לבעלה והיתה זקוקה ליבום, הרי מספק היא זקוקה לגט מזה
שנישאה לו ומתייבמת ליבם, אך אם היתה יבמה – אחי בעלה שמת,
במה, ונישאה לזר על פי עד אחד או שני עדים שאמרו שאינה
זקוקה ליבום, והתברר שהיתה זקוקה ליבום, אינו יכול לייבמה
אחרי שתקבל גט מאותו שנישאת לו, שהרי כהן אסור בגרושה,
ולכן אינה צריכה להתגרש מאותו שנישאת לו, אלא חולץ לה
היבם, ושריא ליה – והיא מותרת לדור עם זה שנשאה.
תמחה הגמרא על דברי רב אשי: אם כן, נמצא שהנשוא אותה
בעבירה בזמן שהיתה אסורה עליו, איתגור איתגר – נשתאר
והריבה שהיא נשאת מותרת לו, ואם כן מצינו חומא נשקר, שאם
לא היה נושא אותה, היתה מתייבמת, שהרי אלמנה מותרת לכהן,
ועתה שנשאה פסלה על היבם, ואחרי שיחלוץ לה יוכל לקיימה
כאשתו.
מחמת קושיא זו מבארת הגמרא את דברי רב אשי באופן אחר:
אלא כך אמר רב אשי, אם היתה יבמה וישראל ויכול הוא לייבמה
אפילו כשהיא גרושה, נותן לה שני – אותו שנישאת לו גט, והותרה
לו ליבם.
הגמרא מביאה מימרא של רב בענין יבמה, ומפרשת אותה: אמר
רב גידל, אמר רב תימא בר יוסף, אמר רב, יבמה, קידושין אין בה,
נשואין יש בה. והבינה הגמרא שכונת רב היא שיבמה שהתקדשה
לזר מחמת שאמרו לה שהיא פטורה מייבום, אינה צריכה ממנו
גט, כיון שאין קידושין תופסים בה, אך אם נישאה לו צריכה גט.
תמחה הגמרא: אי קידושין אין תופסים בה, נשואין נמי – גם כן אין
בה, ואין ביאתה בה אלא כביאת זנות, שאינה מצריכה גט. מביאה
הגמרא את דברי רב באופן אחר: אמיא – כך יש לבאר את דברי
רב, קידושין ונשואין אין בה, לפי שאין קידושין תופסים בה, ואף אם
נישאה אינה צריכה גט.
הגמרא מיישבת באופן נוסף את דברי רבי: ואיבעית אמיא – ואם
תרצה תבאר כך את דברי רב, שבאמת כוונת רב לומר שקידושין
אין בה ונישואין יש בה, ומאי נשואין יש בה, אין זה לענין שצריכה
גט, אלא בנות, שכיון שנישאה ובא עליה נחשבת ביאה זו לביאת
זנות ואסרת אותה על היבם, וברך המנונא, דאמר רב המנונא,
שוברת יבם – אשה הזקוקה ליבום שיתנתה, אסורה ליבמה, כדן
הגמרא מבארת את דברי רב באופן שלישי: ואי בעית אמיא, לעולם
דברי רב הם דאמרון מעיקרא – כפי שביארנו מתחילה, שנישואיה
לזר לא אסורה על היבם, ושלא כדברי רב המנונא, אלא דברי רב
נאמרו לענין גט מהזר, שקידושין אין בה, ואם רק התקדשה לזר